

Πανεπιστήμιο Αθηνών, 9-11 Οκτωβρίου 2019

Έναρξη: 9 Οκτωβρίου 2019 (18:30), Μεγάλη Αίθουσα ΕΚΠΑ, κεντρικό κτήριο, Πανεπιστημίου
30 Συνεδρίες: 10-11 Οκτωβρίου 2019 (09:00-17:00), Αίθουσα εκδηλώσεων Μουσείου Ιστορίας
ΕΚΠΑ, Θόλου, 5 Πλάκα

Επιστημονική Επιτροπή Συνεδρίου □ Γεράσιμος Γ. Ζώρας, Καθηγητής Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών □ Νίκος Μοσχονάς, Ομότιμος Διευθυντής Ερευνών
Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών □ Ηλίας Μπεριάτος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας □
Μαρία Ντούρου-Ηλιοπούλου, Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου
Αθηνών □ Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου
Αθηνών

Γραμματεία Συνεδρίου: Έφη Γεωργοπούλου, Περικλής Καπετανόπουλος, Δήμητρα
Παπαγεωργίου, Κατερίνα Ρομανένκο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Ειδικό αντικείμενο του συνεδρίου αποτελεί η μελέτη των πληθυσμιακών μετακινήσεων με προορισμό τα νησιά του Ιονίου πελάγους στο χρονικό διάστημα από την εγκαθίδρυση των λατινικών κυριαρχιών στον παραδοσιακό ελληνικό χώρο μέχρι την ένταξη των Ιόνιων νησιών στον ελληνικό κορμό. Τα Επτάνησα, όρος που απέκτησε συγκεκριμένο διοικητικό περιεχόμενο στις αρχές του 19ου αιώνα, χάρη στη γεωγραφική τους θέση επάνω στη διατομή χερσαίων και θαλάσσιων δρόμων προσέλκυαν σταθερά ομάδες ανθρώπων και μεμονωμένα πρόσωπα τόσο από τον χώρο της Βαλκανικής όσο και από την Ιταλική χερσόνησο. Οι μετακινήσεις αυτές απέκτησαν εντονότερους ρυθμούς κατά την τελευταία φάση της οθωμανικής επέκτασης σε βάρος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αλλά και κατόπιν, όταν ιταλικά κράτη και φεουδαλικές οικογένειες προερχόμενες από τα ιταλικά κράτη και τη Δυτική Ευρώπη άρχισαν να καταλαμβάνουν νησιά του Ιονίου. Παρόλο που έχουν δει το φως της δημοσιότητας μελέτες για μετοικεσίες στον επτανησιακό χώρο, με προνομιακό πεδίο τις μετακινήσεις στρατιωτών αλλά και Κρητικών προσφύγων μετά την πτώση του Χάνδακα, η ιστορία του μεταναστευτικού φαινομένου προς τα νησιά δεν έχει μέχρι σήμερα αναπτυχθεί σε τέτοιο βαθμό που θα επέτρεπε ασφαλείς συνθετικές απόπειρες του φαινομένου. Σε μια νέα συζήτηση γύρω από αυτό το ερευνητικό κενό

αποσκοπεί το συνέδριό μας, καρπός της συνεργασίας του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας και ειδικότερα του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία και Κλασική Παράδοση» με το Κέντρο Μελετών Ιονίου. Στις εργασίες του συνεδρίου συμμετέχουν με πρωτότυπες ανακοινώσεις επάνω σε διάφορες όψεις των μετοικεσιών προς τα Ιόνια νησιά 27 πανεπιστημιακοί καθηγητές, ερευνητές και διδάκτορες πανεπιστημίων της ημεδαπής και της αλλοδαπής. Οι εισηγήσεις αυτές εντάσσονται σε μια μεγάλη ποικιλία θεματικών αξόνων με έμφαση στα εξής: □ Μετοικήσεις και εγκαταστάσεις (εποχές, χώροι εγκατάστασης, τοπογραφία, τοπωνυμική), □ τυπολογίες της μετανάστευσης, □ μεταναστευτικές πολιτικές, □ ποσοτικές όψεις των μετοικεσιών προς τα Ιόνια νησιά, □ τοπικός πληθυσμός και επήλδους, □ πολιτισμικά χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού φαινομένου, □ ενσωμάτωση και αφομοίωση (χρόνος και βαθμός αντίστασης μετοίκων, χρόνος και βαθμός αφομοίωσης), □ μεθοδολογικά ερευνητικά ζητήματα, και □ πηγές για την ιστορική έρευνα του μεταναστευτικού φαινομένου. Νίκος Μοσχονάς – Γεράσιμος Δ. Παγκράτης 4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ Τετάρτη 9 Οκτωβρίου 2019, 18:30 Μεγάλη Αίθουσα Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Κεντρικό Κτήριο, Πανεπιστημίου 30 Προσφώνηση □ Δημήτριος Καραδήμας, Αντιπρύτανης Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Χαιρετισμοί □ Αχιλλέας Χαλδαιάκης, Κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, □ Γεράσιμος Ζώρας, Πρόεδρος του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ □ Νίκος Μοσχονάς, Ομότιμος Διευθυντής Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών/Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Πρόεδρος του Κέντρου Μελετών Ιονίου Οι θεματικές του συνεδρίου □ Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, Καθηγητής στο Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ, Εισαγωγή στη θεματική και την οργάνωση του συνεδρίου □ Μαρία-Χριστίνα Χατζηγιάννου, Διευθύντρια Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Μια ανάγνωση της ιστορίας του Ιονίου μέσα από το πρίσμα της μετανάστευσης Πέμπτη 10 Οκτωβρίου Μουσείο Ιστορίας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Θόλου, 5 Πλάκα 09:30-10:00: Εγγραφή Συνέδρων 1 η Συνεδρία (10:00-11:15) □ Ηλίας Γιαρένης, Μετακινήσεις και εγκαταστάσεις στην Κέρκυρα μετά την άλωση του 1204: ανίχνευση πεδίου □ Νίκος Μοσχονάς, Το φαινόμενο της μετοικεσίας στην Κεφαλονιά τον όψιμο Μεσαίωνα: διερεύνηση μιας πραγματικότητας □ Ευστρατία Συγκέλλου, Εγκαταστάσεις μεταναστών στον χώρο του Ιονίου κατά τον όψιμο Μεσαίωνα 5 2 η Συνεδρία (11:15-12:30) □ Μαριάννα Κολυβά, Ritrovandosi quella isola deserta et quasi in tuto abandonata. Μέτοικοι, έποικοι, "stradiotti" και πρόσφυγες στη Ζάκυνθο (μέσα 15ου αι. - μέσα 16ου αι.) □ Δάφνη Λάππα, Εβραίοι πρόσφυγες από την Κρήτη στη Ζάκυνθο και η συγκρότηση του εβραϊκού γκέτο της Ζακύνθου □ Δέσποινα Βλάσση, Η εποίκιση της Κεφαλονιάς μετά τον τρίτο βενετοτουρκικό πόλεμο ως παράγοντας ανακατάταξης του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού του νησιού Διάλειμμα: 12:30-13:00 3 η Συνεδρία (13:00-14:15) □ Έφη Αργυρού & Σεβαστή Λάζαρη, Πληθυσμιακές μετακινήσεις στη Λευκάδα: μια διαχρονική επισκόπηση του φαινομένου □ Αναστάσιος Παπαϊωάννου, Ηπειρώτες στη Βενετοκρατούμενη Κέρκυρα: Ο Κώδικας τής Παναγίας τών «Ξένων» ως πηγή πληροφοριών □ Ρουμπίνη Δημοπούλου, Λόγιοι ταξιδιώτες της Δύσης διαπλέουν το Ιόνιο (15ος - 16ος αι.) Διάλειμμα: 14:15-15:00 4 η Συνεδρία (15:00-16:15) □ Κώστας Καρδάμης, Οι μετοικεσίες ως παράγοντες διαμόρφωσης της μουσικής των Ιονίων Νήσων □ Τένια Ρηγάκου, Πρόσφυγες ζωγράφοι και έργα κρητικής τέχνης στο Ιόνιο στο β' μισό του 17ου αιώνα. Προβλήματα της έρευνας □ Στάθης Μπίρταχας, Μετανάστευση και διδασκαλία στα Ιόνια Νησιά κατά το α' ήμισυ του 17ου αιώνα: Ο Θεόφιλος Κορυδαλέας στην Κεφαλονιά και στη Ζάκυνθο Παρασκευή 11 Οκτωβρίου 2019 Μουσείο Ιστορίας Εθνικού και

Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Θόλου, 5 Πλάκα 1 η Συνεδρία (09:30-10:45) □ Σπύρος Καρύδης & Παναγιώτα Τζιβάρα, Κρήτες πρόσφυγες στην Κέρκυρα. Τα τεκμήρια των Αρχείων Νομού Κέρκυρας □ Αντώνης Πάρδος, Δεκαέξι βενετικοί κατάλογοι επιδομάτων στους πρόσφυγες του Χάνδακα (Κέρκυρα-Ζάκυνθος, 1670-1682). Γενικές προσεγγίσεις □ Μαρία Πατραμάνη, Η Κρητική διασπορά (1645-1797): επικείμενη έκδοση βιβλίου. Βραχύ Σημείωμα για τις πληθυσμιακές μετακινήσεις κρητικών προσφύγων στα Ιόνια νησιά □ Γεώργιος Μοσχόπουλος, Πρόσφυγες από την Κρήτη στην Κεφαλονιά κατά τον 17ο αιώνα 6 2 η Συνεδρία (10:45-11:35) □ Νάσα Παταπίου, Αρχαικές μαρτυρίες για εγκατάσταση Κυπρίων στα Ιόνια νησιά (16ος -17ος αι.) □ Χρυσοβαλάντης Παπαδάμου, Κύπριοι πρόσφυγες στα Ιόνια νησιά μετά τον βενετοτουρκικό πόλεμο του 1570-71. Οι περιπτώσεις των οικογενειών Brachimi, Stambali και Carer Διάλειμμα: 11:35-12:05 3 η Συνεδρία (12:05-12:55) □ Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου, Επτανησιώτικες διάλεκτοι και βενετσιάνικη διάλεκτος την εποχή της Βενετοκρατίας: η επιρροή των μετακινήσεων από και προς τη Βενετία στις γλωσσικές και κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της γλωσσικής επαφής □ Αθανασία Δρακούλη, Φιλοπρόοδες δράσεις διδασκάλων της Ιταλικής που μετακινούνται στα Επτάνησα κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα: οι περιπτώσεις του Λουδοβίκου Ιγνάτιου Μαρτζώκη στη Ζάκυνθο και του Pelagio Saverio da Malta στην Κεφαλονιά 4 η Συνεδρία (12:55-14:10) □ Νίκος Κουρκουμέλης, Εγκαταστάσεις Σουλιωτών στην Κέρκυρα το πρώτο τέταρτο του 19ου αι. □ Νίκος Τόμπρος, Μετοικεσίες Αχαιών στα Επτάνησα την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης: Η περίπτωση της οικογένειας Ι. Παπαδιαμαντόπουλου □ Γεώργιος Λεοντσίνης, Ιόνια νησιά: εποχική μετανάστευση και Ελληνική Επανάσταση - τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα ως μελέτη περίπτωσης (περίπου από τις αρχές του 18ου αιώνα έως το 1827) Διάλειμμα: 14:10-15:00 5 η Συνεδρία (15:00-16:30) □ Θεοδώρα Ζαφειράτου, Πολιτογραφήσεις ξένων υπηκόων στο Ιόνιο Κράτος (1815-1864) □ Κωνσταντίνος Δουκάκης, Η μετανάστευση Μαλτέζων στο Ιόνιο Κράτος: μια ιστοριογραφική προσέγγιση □ Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, Πληθυσμιακές Μετακινήσεις στον χώρο του Ιονίου Πελάγους: ζητήματα τυπολογίας, μεθοδολογίας και πηγών 7 ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ 1 Αργυρού, Έφη – Λάζαρη, Σεβαστή Πληθυσμιακές μετακινήσεις στη Λευκάδα: μια διαχρονική επισκόπηση του φαινομένου Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να προσεγγίσει διαχρονικά το φαινόμενο μέσα από τις διαθέσιμες απογραφές και άλλες στατιστικές πληροφορίες. Παράλληλα, μέσα από χαρακτηριστικά παραδείγματα, θα γίνει προσπάθεια να παρουσιαστούν ορισμένες πτυχές από τη διαδικασία ενσωμάτωσης και αφομοίωσης των μετοίκων που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ζωή του νησιού. 2 Βλάσση, Δέσποινα Η εποίκηση της Κεφαλονιάς μετά τον τρίτο βενετοτουρκικό πόλεμο ως παράγοντας ανακατάταξης του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού του νησιού Στα μέσα του 16ου αιώνα, μετά την κατάληψη του Μοριά από τους Οθωμανούς, πολλές οικογένειες εγκατέλειψαν την πατρίδα τους και ζήτησαν καταφύγιο στα γειτονικά βενετοκρατούμενα εδάφη. Ο ιδανικός και συμφερότερος για τους Βενετούς τόπος εγκατάστασης ήταν η Κεφαλονιά, στα πλαίσια της ευρύτερης πολιτικής για τον επαναπληθυσμό, την άμυνα και την ανάπτυξη του νησιού. Στρατιωτικοί, αστοί, τεχνίτες, γεωργοί, εγκαταστάθηκαν σε μέρη όπου τους παραχωρήθηκαν μεγάλοι ή μικροί κλήροι γης, και σταδιακά εντάχθηκαν στην τοπική κοινωνία, ενώ οι ανώτεροι στρατιωτικοί και οι πολίτες ως μέλη της ανώτερης τάξης συμμετείχαν με ίσους όρους με τους γηγενείς στο Συμβούλιο της κοινότητας και στη διοίκηση. 3 Γιαρένης, Ηλίας Μετακινήσεις και εγκαταστάσεις στην Κέρκυρα μετά την άλωση του 1204: ανίχνευση πεδίου Στην συμβολή μας επιχειρείται να ανιχνευθούν οι μετακινήσεις και εγκαταστάσεις από την Κωνσταντινούπολη και από άλλες περιοχές του βυζαντινού

κόσμου προς την Κέρκυρα στο πρώτο μισό του 13ου αιώνα, ως αποτέλεσμα τόσο της άλωσης του Βυζαντίου στο έτος 1204 όσο και των συνακόλουθων πολιτικών, κοινωνικών και πνευματικών εξελίξεων και επιλογών της εξεταζόμενης περιόδου. Οι μετακινήσεις και εγκαταστάσεις στην νήσο επιδιώκεται να ενταχθούν στο ευρύτερο πολιτικό, κοινωνικό, εκκλησιαστικό και πολιτισμικό τους πλαίσιο, ώστε να αναδειχθούν κατά το δυνατόν σχετικές επιδιώξεις και ο βαθμός επιτυχίας τους. Παράλληλα εξετάζεται η ύπαρξη διακριτών ομάδων, η σχέση των νεήλυδων με το περιβάλλον και τους άλλους κατοίκους του νησιού, καθώς και η επικοινωνία τους με την αριστοκρατία, και με την κοσμική και εκκλησιαστική ηγεσία της περιόδου για την επίλυση ζητημάτων ή/και την προάσπιση συμφερόντων.

4 Γιαννουλοπούλου, Γιαννούλα Επτανησιώτικες διάλεκτοι και βενετσιάνικη διάλεκτος την εποχή της Βενετοκρατίας: η επιρροή των μετακινήσεων από και προς τη Βενετία στις γλωσσικές και κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της γλωσσικής επαφής Στην ανακοίνωση διερευνάται το φαινόμενο της γλωσσικής επαφής μεταξύ της βενετσιάνικης και των επτανησιακών διαλέκτων κατά την εποχή της Βενετοκρατίας στα Επτάνησα (1204-1214, 1386- 1797), υπό το πρίσμα κυρίως της κοινωνιογλωσσολογίας. Συγκεκριμένα, λαμβάνονται ως δεδομένα: 8 α) ότι η βενετσιάνικη διάλεκτος (και όχι γενικώς η ιταλική γλώσσα) είναι αυτή που επηρέασε τις επτανησιώτικες διαλέκτους, και β) ότι το βενετικό κράτος (Stato Veneto) δεν ασκούσε κρατική γλωσσική πολιτική επιβολής της γλώσσας του στις κτήσεις (Stato da Mar), με τον ίδιο τρόπο που δεν ασκούσε γλωσσική πολιτική προτυποποίησης της γλώσσας στην ενδοχώρα (Stato da Terra). Ως εκ τούτου, διερευνάται το κατά πόσο και με ποιο τρόπο το φαινόμενο της γλωσσικής επαφής καθορίστηκε από τις μετακινήσεις Ελλήνων και Βενετών από και προς τη Βενετία, στις διάφορες περιόδους της Βενετοκρατίας.

5 Δημοπούλου, Ρουμπίνη Λόγιοι ταξιδιώτες της Δύσης διαπλέουν το Ιόνιο (15ος - 16ος αι.) Λόγιοι ταξιδιώτες της Δύσης—περιηγητές διαπλέουν τον 15ο και 16ο αι. το Ιόνιο, με προορισμό τους Αγίους Τόπους και την Κωνσταντινούπολη και καταγράφουν τις εμπειρίες και τις αναμνήσεις τους. Από διαφορετικές πατρίδες, με ποικίλα κίνητρα ανακαλούν, αναγνωρίζουν, παρατηρούν διαφορετικές εικόνες των νησιών και των παράκτιων περιοχών του Ιονίου κατά τον διάπλου. Στην εργασία αυτή εξετάζονται μαρτυρίες από λατινικά περιηγητικά κείμενα για το Ιόνιο και διερευνάται η οπτική των λόγιων ταξιδιωτών που ταξιδεύουν στην Ανατολή και περιηγούνται ή παρατηρούν από απόσταση τα νησιά και τις ακτές, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις απόψεις της φύσης, των κατοίκων και της καθημερινότητάς τους.

6 Δουκάκης, Κωνσταντίνος Η μετανάστευση Μαλτέζων στο Ιόνιο Κράτος: μια ιστοριογραφική προσέγγιση Κύριος στόχος της ανακοίνωσής μας είναι να εξετάσει το πώς υποδέχθηκε η ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία τη μετανάστευση των Μαλτέζων στο Ιόνιο Κράτος. Θα επικεντρωθούμε στην ανάλυση των μεθοδολογικών εργαλείων που έχουν αξιοποιηθεί και θα προσεγγίσουμε κριτικά τις διαθέσιμες για το υπό ανάλυση αντικείμενο, πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές, αλλά και τον τρόπο καταγραφής του φαινομένου τόσο από τους ιστορικούς του 19ου αιώνα όσο και από τους σύγχρονους μας μελετητές.

7 Δρακούλη, Αθανασία Φιλοπρόοδες δράσεις διδασκάλων της Ιταλικής που μετακινούνται στα Επτάνησα κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα: οι περιπτώσεις του Λουδοβίκου Ιγνάτιου Μαρτζώκη στη Ζάκυνθο και του Pelagio Saverio da Malta στην Κεφαλλονιά Κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα, σε μία περίοδο κατά την οποία σημειώνονται σημαντικές κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που συντελούν στη σταδιακή “υποχώρηση” της χρήσης της Ιταλικής γλώσσας στην επτανησιακή κοινωνία, φτάνουν στα Ιόνια από την Ιταλία δύο σημαντικοί λόγιοι οι οποίοι δίνουν, ο καθένας από το μετερίζι του, νέα ώθηση τόσο στα ιταλικά γράμματα όσο και στην ευρύτερη εκπαιδευτική

και πολιτιστική πραγματικότητα των νήσων. Πρόκειται για τον νομικό και διδάσκαλο της Ιταλικής γραμματολογίας Λουδοβίκο Ιγνάτιο Μαρτζώκη και τον Φραγκισκανό Καπουκίνο ιερέα Pelagio Saverio da Malta. Ο πρώτος ως αυτοεξόριστος φιλοπατριώτης και αγωνιστής κατά των Αυστριακών κατακτητών της Ιταλίας, ο δεύτερος ως εντεταλμένος της Αγίας Έδρας στα πλαίσια της διαποίμανσης των καθολικών των νησιών και της διάδοσης της Πίστης κατά τα πρότυπα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, εγκαθίστανται στη Ζάκυνθο (1837) και την Κεφαλονιά (1839) αντιστοιχώς και διανθίζουν την τοπική κοινωνία με τις πολυποίκιλες και καινοτόμες για τα τοπικά δεδομένα δραστηριότητές τους στο χώρο της παιδείας και του πολιτισμού. 9 8 Ζαφειράτου, Θεοδώρα Πολιτογραφήσεις ξένων υπηκόων στο Ιόνιο Κράτος (1815-1864) Στην ανακοίνωση θα αναφερθούν το όνομα, η ιδιότητα, ο τόπος καταγωγής και η χρονολογία κατά την οποία δόθηκε η ιδιότητα του Ιονίου πολίτη στους ενδιαφερόμενους κατά την χρονική περίοδο 1815-1864 με βάση τις αντίστοιχες Πράξεις της Ιονίου Γερουσίας και διοικητικά έγγραφα της περιόδου του Ιονίου Κράτους από τα ΓΑΚ- Αρχεία Ν. Κεφαλληνίας. Θα αναφερθεί επίσης το νομικό πλαίσιο που διέπει τη διαδικασία πολιτογράφησης ξένων υπηκόων στο Ιόνιο Κράτος και θα αναλυθεί η σημασία των πολιτογραφήσεων αυτών. 9 Καρδάμης, Κώστας Οι μετοικεσίες ως παράγοντες διαμόρφωσης της μουσικής των Ιονίων Νήσων Παρότι η θέση της μουσικής στον πολιτισμικό χώρο των Επτανήσων θεωρείται σήμερα δεδομένη και συχνά λειτουργεί ως διακριτικό χαρακτηριστικό από εκείνον της ηπειρωτικής Ελλάδας, δεν είναι ιδιαιτέρως προβεβλημένες οι οφειλές των επτανησιακών μουσικών δεδομένων στις, βίαιες ή ειρηνικές, μετακινήσεις μουσικών από όλο τον όμορο γεωγραφικό χώρο. Οι μετοικεσίες αυτές κατά κανόνα δεν ήταν μαζικές και μόνιμες. Ωστόσο, το πολιτισμικό φορτίο που έφεραν σε δημιουργικό συνδυασμό με το γόνιμο έδαφος για την καλλιέργεια της μουσικής στα Επτάνησα, άφησε στον Ιόνιο χώρο ένα από τα χαρακτηριστικότερα για τη νεοελληνική ταυτότητα αποτυπώματά του. Η προτεινόμενη ανακοίνωση θα σταθεί στην πλέον γνωστή τέτοια μετακίνηση, εκείνη των οπερατικών θιάσων, αφού αυτή ούσα πλήρως οργανωμένη από τα μέσα του 18ου αιώνα έως τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αποτέλεσε ένα πολιτισμικό συνεχές, στο οποίο οφείλεται, μεταξύ άλλων, η έλευση στην περιοχή πολλών εκ των δασκάλων των γηγενών συνθετών και η βιωματική σύνδεση με την όπερα. Επιπλέον, η ανακοίνωση θα επεκταθεί και στους μουσικούς της βενετικής διοίκησης, στα νέα δεδομένα που έφερε η μετακίνηση των Κρητών κατά τον 17ο αιώνα, στον ρόλο των στρατιωτικών συνόλων πνευστών κατά τη γαλλική και τη βρετανική περίοδο, στη διάδραση της υπαίθρου με τη μουσική του άστεως και των εποχιακών ηπειρωτών μετοίκων, καθώς και στην ενσωμάτωση «εξωεπτανησιακών» στοιχείων στις συνθέσεις των μουσουργών της Επτανήσου. 10 Καρύδης, Σπύρος – Τζιβάρα, Παναγιώτα Κρήτες πρόσφυγες στην Κέρκυρα. Τα τεκμήρια των Αρχείων Νομού Κέρκυρας ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΤΖΙΒΑΡΑ – ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΥΔΗΣ Όψεις της οικονομικής δραστηριότητας των Κρητών προσφύγων στους τόπους εγκατάστασής τους. Η περίπτωση της Κέρκυρας Στις κοινότητες των Κρητικών προσφύγων που εγκαταστάθηκαν στα νησιά του Ιονίου παρατηρούνται από τη στιγμή της εγκατάστασής τους ποικίλες ανισότητες οι οποίες οφείλονται στη διαφορετική κοινωνική προέλευση αλλά και στην οικονομική τους επιφάνεια. Τα γνωστά παραδείγματα εκτείνονται από την απόλυτη ένδεια, που οδηγούσε στην επαιτεία και τη διαμονή σε ευτελή καταλύματα ή σε ιδρύματα, έως τον πλούτο που επέτρεπε την αγορά κατοικιών και οικοπέδων, την οικοδομική και ναοδομική δραστηριότητα, τη δραστηριοποίηση στον χώρο του εμπορίου και στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές. Στην ανακοίνωση αυτή, στηριγμένοι στα αποτυπώματα, που άφησαν στα φύλλα των νοταρικών καταστίχων, διερευνούμε την

οικονομική δραστηριότητα των προσφύγων, μέσα από τεκμήρια δόσοληψιών, συναλλαγών, διαθηκών ορισμών. 10 ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΥΔΗΣ – ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΤΖΙΒΑΡΑ Κρήτες πρόσφυγες στην Κέρκυρα. Τα τεκμήρια των Αρχείων Νομού Κέρκυρας Η ανακοίνωση αποτελεί στην πράξη μια σύντομη περιήγηση στο υλικό που φυλάσσεται στα αρχεία Νομού Κέρκυρας και αφορά τους Κρήτες πρόσφυγες από την έναρξη του Κρητικού πολέμου έως και το τέλος του τελευταίου βενετοτουρκικού πολέμου. Εστιάζουμε την προσοχή μας στο πρωτοπαπαδικό αρχείο, στο νοταρικό αρχείο, στα αρχεία της τοπικής βενετικής διοίκησης του νησιού (δηλαδή στα αρχεία του βάλιου και του προβλεπτή καπιτάνου τα οποία συγκροτούν σήμερα την αρχειακή σειρά Ενετική Διοίκηση) καθώς και στο αρχείο της αστικής Κοινότητας του νησιού (γνωστό ως Ενετοκρατία). Τα αρχειακά τεκμήρια προσφέρουν ευάριθμες ειδήσεις για τα πολεμικά γεγονότα ή την περιπέτεια των ανθρώπων στον δρόμο της προσφυγιάς, στο ταξίδι δηλαδή από την Κρήτη έως τα νησιά του Ιονίου, με εξαίρεση τα έγγραφα εκείνα τα οποία συντάχθηκαν και ομαδοποιήθηκαν δίκην «φακέλων», για να υποστηρίξουν αιτήματα των προσφύγων για την παροχή βοήθειας, για την ανάληψη της επικαρπίας κάποιου δημόσιου ναού ή μοναστηριού, για την ένταξη στην αστική Κοινότητα. Ωστόσο, τα ίδια τεκμήρια ακόμα και με τη λακωνικότητά τους ή τη σιωπή τους μεταφέρουν το συναισθηματικό, τον πόνο, τις δυσκολίες στη νέα πατρίδα, μαρτυρούν τα προβλήματα συγχρωτισμού με τους ντόπιους, αποκαλύπτουν την ψυχολογία των προσφύγων, καταγράφουν την ελπίδα για την επιστροφή στον γενέθλιο χώρο. Τα αρχειακά τεκμήρια αναδεικνύουν επίσης όψεις των κοινωνικών σχέσεων και των συμπεριφορών, της οργάνωσης των προσφυγικών κοινοτήτων και της αλληλεγγύης που χαρακτήριζε τα μέλη τους όπως επίσης μαρτυρούν τη διαχείριση της εμπερίστατης προσφυγιάς για αιτήματα παροχής προνομίων και ευεργεσιών από την Κυρίαρχο Βενετία. 11 Κολυβά, Μαριάννα Ritrovandosi quella isola deserta et quasi in tuto abandonata. Μέτοικοι, έποικοι, "stradiotti" και πρόσφυγες στη Ζάκυνθο (μέσα 15ου αι. - μέσα 16ου αι.) Κατά την διάρκεια των εχθροπραξιών του α' βενετο-οθωμανικού πολέμου καταφεύγουν στην Ζάκυνθο άμαχος πληθυσμός και στρατιωτικά σώματα από την Πελοπόννησο. Στην συνέχεια, με την προσάρτηση της Ζακύνθου στο βενετικό κράτος (1479/1484), οι παλαιοί κάτοικοι επιστρέφουν στο νησί και η Βενετική Πολιτεία, με προσκλήσεις (1485, 1487) καλεί νέους κατοίκους στους οποίους παραχωρεί γη για καλλιέργεια. Καλεί επίσης stradiotti στους οποίους επίσης παραχωρεί γη για καλλιέργεια και φορολογικές απαλλαγές. Με την λήξη τόσο του β' όσο και του γ' βενετο-οθωμανικού πολέμου εισρέουν στη Ζάκυνθο, εκ νέου, προσφυγικοί πληθυσμοί. Η Βενετική Πολιτεία φροντίζει για την αποκατάσταση και αυτών των προσφύγων. Η παρουσία τους δημιουργεί νέες διοικητικές ανάγκες και δομές. 12 Κουρκουμέλης, Νικόλαος Εγκαταστάσεις Σουλιωτών στην Κέρκυρα το πρώτο τέταρτο του 19ου αι. Ερευνώνται οι μετακινήσεις των Σουλιωτών μετά την δεύτερη πολεμική σύγκρουσή τους με τον πασά των Ιωαννίνων Αλή (2 Ιουλίου 1800, 7 Δεκεμβρίου 1803, 15 Απριλίου 1804) και οι εγκαταστάσεις τους στην πόλη και την ύπαιθρο της Κέρκυρας. Παράλληλα εξετάζονται: Η κοινωνική τους ζωή, η συμμετοχή τους στα στρατιωτικά σώματα της Επτανήσου Πολιτείας και των Αυτοκρατορικών Γάλλων, οι αντιπαλότητες με τον τοπικό πληθυσμό, η παραβατική τους συμπεριφορά, οι μετεγκαταστάσεις, οι πολιτογραφήσεις, και η τελική ενσωμάτωση στην κερκυραϊκή κοινωνία, όσων παρέμειναν εκεί μετά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. 11 13 Λάππα, Δάφνη Εβραίοι πρόσφυγες από την Κρήτη στη Ζάκυνθο και η συγκρότηση του εβραϊκού γκέτο της Ζακύνθου Τον Απρίλη του 1712, τη μέρα του Μεγάλου Σαββάτου, βρέθηκε σε παραλία της Ζακύνθου το νεκρό σώμα ενός εξάχρονου αγοριού. Γρήγορα διαδόθηκε η φήμη ότι επρόκειτο για «τελετουργική

θανάτωση» με υπεύθυνους τους εβραίους. Για τρεις συνεχόμενες μέρες ξέσπασαν βίαια επεισόδια. Οι συναγωγές και τα σπίτια των εβραίων πετροβολήθηκαν και λεηλατήθηκαν, και οι περισσότεροι βρήκαν προσωρινό καταφύγιο στα βενετικά πλοία. Πέντε μήνες αργότερα η βενετική διοίκηση αποφάσισε να τους περιορίσει σε μια συνοικία περικλειστή και τειχισμένη, ικανοποιώντας έτσι ένα αίτημα του τοπικού Συμβουλίου που επανερχόταν από τα μέσα του 16ου αιώνα. Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσουμε να ανασυστήσουμε την πορεία των γεγονότων μέσα στο ιστορικό τους πλαίσιο, συνδέοντας την αυξανόμενη ένταση στις σχέσεις μεταξύ της χριστιανικής και της εβραϊκής κοινότητας από το δεύτερο μισό του 17ου αιώνα με τη σημαντική δημογραφική ανάπτυξη της τελευταίας, ανάπτυξη που οφείλεται στα προσφυγικά κύματα από την Κρήτη. Σε αυτή τη συγκυρία στερεοτυπικές αντιεβραϊκές αντιλήψεις έρχονται να εμπλακούν με τις εσωτερικές αντιθέσεις που διαπερνούν τη χριστιανική κοινότητα του νησιού, αλλά και τη σχέση της κοινότητας αυτής με τη βενετική διοίκηση. Η δημιουργία του εβραϊκού γκέτο στην πόλη της Ζακύνθου νοηματοδοτείται μέσα από αυτό το πλέγμα ανταγωνιστικών σχέσεων. 14 Λεοντσίνης, Γεώργιος Ιόνια νησιά: εποχική μετανάστευση και Ελληνική Επανάσταση - τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα ως μελέτη περίπτωσης (περίπου από τις αρχές του 18ου αιώνα έως το 1827) Η εισήγηση βασίζεται σε αρχειακή έρευνα, που διενεργήθηκε στα σωζόμενα αρχεία, ιδιωτικά και δημόσια, των νησιών του Ιονίου στο εσωτερικό και το εξωτερικό. Επικεντρώνεται στο φαινόμενο της εποχικής μετανάστευσης προς τις τουρκοκρατούμενες ελληνικές και άλλες περιοχές, περίπου από τις αρχές του 18ου αιώνα έως την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης, περίοδο κατά την οποία αυτό εκδηλώθηκε δυναμικά από τα νησιά του Ιονίου προς τις περιοχές αυτές, οι οποίες και προσδιορίζονται στο κυρίως σώμα της εισήγησης. Θα δειχθεί πως, κυρίως αυτή η μορφή μετανάστευσης με σημείο αναφοράς τις καλλιέργειες έγγειων ιδιοκτησιών και τη συγκομιδή των καρπών όπως και εκείνη της περιοδικής μετακίνησης εξειδικευμένου τεχνικού δυναμικού προς τις ίδιες περιοχές, διασυνδέονται, κατά την τελική τους φάση, με μεγάλο προσφυγικό ρεύμα άμαχου ελληνικού αλλά και τουρκικού πληθυσμού προς τα νησιά του Ιονίου, προεπαναστατικά και κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης. Ως μελέτη περίπτωσης λαμβάνονται τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα, επειδή η σχετική έρευνα, λόγω του μεγέθους της, έχει περιορισθεί περισσότερο ολοκληρωμένα στα νησιά αυτά. Η εικόνα, που έχει αποκτηθεί, μαρτυρεί πως και τα δύο αυτά φαινόμενα, αλληλοσυνδεδεμένα, στο πλαίσιο λίγο-πολύ κοινών οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, εθνικών και γεωστρατηγικής σημασίας συνθηκών, παράγουν πολιτικά και κοινωνικά αποτελέσματα με εθνική εμβέλεια και σημασία. Όταν τα δύο αυτά φαινόμενα σε μια κρίσιμη καμπή της ελληνικής ιστορίας συναντιούνται ή ορθότερα όταν το προσφυγικό πρόβλημα ενέσκηψε στα νησιά λόγω της Ελληνικής Επανάστασης, ενεργοποίησε ανθρώπινες σχέσεις και δεσμούς και ποικίλες άλλες δυναμικές των κοινωνιών τους, που απέβησαν αποφασιστικός παράγοντας στην εξέλιξη της επαναστατικής δραστηριότητας των Ελλήνων της ηπειρωτικής και της νησιωτικής Ελλάδας. Τα φαινόμενα της εποχικής μετανάστευσης και της περιοδικής μετακίνησης εξειδικευμένου τεχνικού δυναμικού, που είχαν προηγηθεί της Ελληνικής Επανάστασης, υπερβαίνουν τα επίπεδα της συγκυριακής τους παρουσίας και της δομικής τους οργάνωσης και λειτουργίας. Η εισήγηση αναδεικνύει μορφές πολλαπλής συμμετοχής των κατοίκων των Κυθήρων και των Αντικυθήρων, της ηγεσίας της τοπικής εκκλησίας, του εφημεριακού κλήρου και 12 των φορέων και των οργάνων της κοινοτικής αυτοδιοίκησης στην Ελληνική Επανάσταση. 15 Μοσχονάς, Νίκος Το φαινόμενο της μετοικεσίας στην Κεφαλονιά τον όψιμο Μεσαίωνα: διερεύνηση μιας πραγματικότητας Μετά την παρουσίαση του ιστορικού

πλαisiου της εποχής, εξετάζεται η περίπτωση της κύριας διαθέσιμης ιστορικής πηγής, του Πρακτικού (κτηματολογίου) της λατινικής επισκοπής της Κεφαλονιάς του 1264, και γίνεται αναφορά σε άλλες πηγές της εποχής. Προτείνεται η συστηματική κριτική εξέταση του ονοματολογικού υλικού, οικογενειακών επωνύμων, ονομάτων προσώπων και τοπωνυμίων, καθώς επίσης η αγιολογική έρευνα και η ιστορική προσέγγιση των παραδόσεων που επιχωριάζουν προκειμένου να διερευνηθούν ο χρόνος και η δυναμική των μετοικεσιών στο νησί, οι επιρροές που ασκήθηκαν στην τοπική κοινωνία και η αφομοιωτική της ικανότητα. 16 Μοσχόπουλος, Γεώργιος Πρόσφυγες από την Κρήτη στην Κεφαλονιά κατά τον 17ο αιώνα 17 Μπίρταχας, Στάθης Μετανάστευση και διδασκαλία στα Ιόνια Νησιά κατά το α' ήμισυ του 17ου αιώνα: Ο Θεόφιλος Κορυδαλέας στην Κεφαλονιά και στη Ζάκυνθο Στην τυπολογία των μεταναστεύσεων στα Ιόνια Νησιά κατά τους πρώιμους νεότερους χρόνους συγκαταλέγεται και εκείνη που αφορά τη μετακίνηση και την εγκατάσταση σ' αυτά επαγγελματιών για διδακτικούς σκοπούς. Σημειωτέον ότι η ιδιωτική διδασκαλία –ιδίως δε ανωτέρου επιπέδου– συνιστούσε κατ' εκείνη τη χρονική φάση σημαντική παράμετρο της εκπαιδευτικής πραγματικότητας στα υπό βενετική κυριαρχία Ιόνια Νησιά και προσέφερε το απαραίτητο υπόβαθρο σε γόνους αριστοκρατικών και εν γένει αστικών οικογενειών για τη συνέχιση των σπουδών τους σε ιταλικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και δη στο Πανεπιστήμιο της Πάντοβας ή στο παπικό Κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου στη Ρώμη. Στο πλαίσιο αυτό, η ανακοίνωση εξετάζει την περίπτωση ενός διδασκάλου μεγάλης εμβέλειας, του Αθηναίου νεοαριστοτελικού φιλοσόφου Θεόφιλου Κορυδαλέα, ο οποίος μετέβη στην Κεφαλονιά (1619-1621) και στη Ζάκυνθο (1621-1623, 1628-1636 με κάποια διαλείμματα) και προσέφερε μαθήματα ανωτέρου επιπέδου. Μελετάται το είδος και η απήχηση της διδακτικής του δραστηριότητας στις τοπικές κοινωνίες, καθώς και ο αντίκτυπός της στους σχεδιασμούς και στην πολιτική της καθολικής Εκκλησίας και του βενετικού κράτους. 18 Παγκράτης, Γεράσιμος Πληθυσμιακές Μετακινήσεις στον χώρο του Ιονίου Πελάγους: ζητήματα τυπολογίας, μεθοδολογίας και πηγών Στην ανακοίνωση αυτή θα επιχειρήσουμε να διατυπώσουμε τα κατάλληλα ερωτήματα για τη μελέτη του ιδιαίτερα σύνθετου θέματος των πληθυσμιακών μετακινήσεων προς τα Ιόνια νησιά μέσα από δύο κύριους δρόμους: αφενός προτείνοντας ένα τυπολογικό σχήμα αυτών των μετακινήσεων, το οποίο θα μπορούσε να υποδεχθεί τα πορίσματα μελλοντικών μελετών, και αφετέρου με τη διασύνδεση αυτού του τυπολογικού σχήματος με τις τεκμηριωτικές διαθέσιμότητες για αυτή την εντελώς ιδιαίτερη περίπτωση του Ιονίου που έχει, πέραν των άλλων, την τύχη να διαθέτει σημαντικά αρχεία για τους υστερομεσαιωνικούς και τους νεότερους χρόνους. 13 19 Παπαδάμου, Χρυσοβαλάντης Κύπριοι πρόσφυγες στα Ιόνια νησιά μετά τον βενετοτουρκικό πόλεμο του 1570-71. Οι περιπτώσεις των οικογενειών Brachimi, Stambali και Carer Ο Πόλεμος της Κύπρου και η κατάκτηση του νησιού από τους Οθωμανούς αποτέλεσε μία από τις κορυφαίες στιγμές της μακροχρόνιας βενετοτουρκικής σύγκρουσης. Η Κύπρος, το τελευταίο προπύργιο της Χριστιανοσύνης στην Εγγύς Ανατολή, μετατράπηκε το 1571 σε οθωμανική επαρχία. Ένας απροσδιόριστος αριθμός προσφύγων εγκατέλειψε το νησί και εγκαταστάθηκε σε περιοχές του βενετοκρατούμενου ελλαδικού χώρου και στη βενετική μητρόπολη. Ένα μέρος αυτού του προσφυγικού ρεύματος κατέληξε στα Ιόνια νησιά. Με βάση το προσωπικό και οικογενειακό κοινωνικό και οικονομικό status τους, οι Κύπριοι πρόσφυγες εντάχθηκαν με διάφορους τρόπους στις τοπικές κοινωνίες χαράσσοντας τη δική τους πορεία. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η εξέταση των περιπτώσεων τριών οικογενειών που από την Κύπρο εγκαταστάθηκαν στην Κέρκυρα, τη Ζάκυνθο και την Κεφαλονιά, καθώς και η εξέλιξή τους στο νέο χώρο διαβίωσης. 20 Παπαϊωάννου,

Αναστάσιος Ηπειρώτες στη Βενετοκρατούμενη Κέρκυρα: Ο Κώδικας τῆς Παναγίας τῶν «Ξένων» ὡς πηγή πληροφοριῶν Ἡ μακρόχρονη βενετική κατοχή τῆς Ἐπτανήσου οδήγησε πολλές ελληλικές οἰκογένειες, κυρίως ἀπὸ τὶς τουρκοκρατούμενες περιοχές ὅπως ἡ Ἡπειρος, ἡ Κρήτη, καὶ ἡ Πελοπόννησος, νὰ ἐγκατασταθοῦν στὰ νησιά τοῦ Ἰονίου διατηρώντας τὴ γλωσσικὴ τους ταυτότητα καὶ τὴν ὀρθόδοξη πίστη τους καὶ νὰ ἀποτελέσουν τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο πάνω στὸν ὁποῖο ἀναπτύχθηκαν ὀικονομικὰ καὶ κυρίως πληθυσμιακὰ τὰ νησιά αὐτά. Εἰδικότερα ἡ Κέρκυρα, στὸ σταυροδρόμι μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης, ἀποτέλεσε πολὺ νωρὶς πόλο ἔλξης γιὰ πολλοὺς Ἡπειρώτες. Μὲ ἔντονο τὸ θρησκευτικὸ «φρόνημα» αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ ἀποκτήσουν τὴ δική τους εἰστία, προσπαθώντας γύρω ἀπὸ αὐτὴ νὰ διατηρήσουν ἡθὴ, ἔθιμα καὶ παραδόσεις. Πρόκειται γιὰ τὸν ναὸ τῆς Παναγίας τῶν «Ξένων», ὁ ὁποῖος ἀνηγέρθη μὲ ἔξοδα τοῦ ἱερομονάχου Νικόδημου Κολιτζα, ὀρισμένων ἐπιφανῶν Κερκυραίων, καθὼς καὶ μὲ τὴ γενναία συνεισφορὰ πολλῶν Ἡπειρωτῶν. Ἡ παρούσα ἀνακοίνωση ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνάδειξη καὶ παρουσίαση σημαντικῶν πληροφοριῶν γιὰ τοὺς τόπους προέλευσης, τὸν υλικὸ πολιτισμὸ, τὴν ὀικονομικὴ, πολιτικὴ, ἐκκλησιαστικὴ καὶ γενικότερα κοινωνικὴ δραστηριότητα καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν «Ξένων», ὅπως σκιαγραφοῦνται μέσα ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ σωζόμενου Κώδικα τοῦ ὀμώνυμου ναοῦ τῆς ἐν λόγῳ Ἀδελφότητος. 21 Πάρδος, Ἀντώνης Δεκαέξι βενετικοὶ κατάλογοι ἐπιδομάτων στους πρόσφυγες τοῦ Χάνδακα (Κέρκυρα-Ζάκυνθος, 1670- 1682). Γενικὲς προσεγγίσεις Τα ακριβῆ ὀνόματα των μετοίκων, οἱ στενὲς καὶ ευρύτερες συγγενικὲς συσσωματώσεις τους, ἡ ἀντιπαραβολὴ των καταλόγων με τὸ μεγάλο Βιβλίο ἐπιδομάτων τοῦ πολιορκημένου Χάνδακα συνοδεύονται ἀπὸ ποικίλες ἀρχεϊακὲς πληροφορίες γιὰ τὶς συνθήκες μετάβασης καὶ ἐγκατάστασης. Οἱ κατάλογοι ἐπιπλέον προσφέρουν ἓνα στέρεον κρηπίδωμα γιὰ τὴν ἀνίχνευση συγκεκριμένων φορέων τοῦ πολιτισμοῦ ἐκεῖνου που ἐνοφθάλισε τὴν ἰόνια πραγματικότητα δίνοντάς της προεξάρχουσα θέση στους ἐπόμενους αἰῶνες. 14 22 Παταπίου, Νάσα Ἀρχεϊακὲς μαρτυρίες γιὰ ἐγκατάσταση Κυπρίων στὰ ἰόνια νησιά (16ος -17ος αἰ.) Ἡ ὀθωμανικὴ κατάκτηση τῆς Κύπρου (1570-1571) προκάλεσε μεγάλες ἀνακατατάξεις στὴ μεγαλόνησο. Μεγάλος ἀριθμὸς Κυπρίων σκοτώθηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου καὶ ἄλλοι αἰχμαλωτίστηκαν. Ὅσοι αἰχμάλωτοι ἐπέζησαν ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τελικὰ ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερία τους με καταβολὴ λύτρων κατέφυγαν, γιὰ εὐνόητους λόγους, εἴτε στὴ Βενετία εἴτε στὶς βενετοκρατούμενες ελληλικὲς περιοχές. Μεταξὺ αὐτῶν των περιοχῶν ἦταν καὶ τὰ ἰόνια Νησιά. Ἡ Δημοκρατία τῆς Βενετίας ἐνίσχυσε τότε τους πρόσφυγες Κυπρίους, οἱ ὁποῖοι με αἰτήματά τους στὶς βενετικὲς ἀρχὲς ἐκλιπαροῦσαν ἀνάλογα γιὰ μὴ ἐργασία, ἓνα ἐπίδομα, μὴ στέγη ἢ γιὰ νὰ καταταγοῦν στους λόχους τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ ὥστε νὰ εξασφαλίσουν τὴν ἐπιβίωσή τους. Μέσα ἀπὸ τὰ αἰτήματα των προσφύγων Κυπρίων καὶ γενικὰ τὸ διαθέσιμο ἀρχεϊακὸ υλικὸ πληροφοροῦμαστε γιὰ τὴν ἐγκατάστασή τους στὰ ἰόνια Νησιά. Πρόκειται γιὰ στρατιωτικούς, ἢ μέλη τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, ἐμπόρους, λογίους ἢ φεουδάρχες. Μεταξὺ αὐτῶν σημειώνουμε τὶς κυπριακὲς οἰκογένειες Cressi ἢ Χρυσή, Τζιμπλέττη, Carafa ἢ Χωραφά, Κωνσταντζο, Μπούκαρη, Γονέμη, Στράμπαλη, Μοτσανέγα κ.ά. 23 Πατραμάνη, Μαρία Ἡ Κρητικὴ διασπορὰ (1645-1797): ἐπικείμενη ἐκδοσὴ βιβλίου. Βραχὺ Σημείωμα γιὰ τὶς πληθυσμιακὲς μετακινήσεις κρητικῶν προσφύγων στὰ ἰόνια νησιά Ἡ εἰσήγησὴ ἀφορᾷ, ὑπὸ τύπον βραχέος Σημειώματος, στὶς πληθυσμιακὲς μετακινήσεις τῶν κρητικῶν προσφυγικῶν οἰκογενειῶν στὰ ἰόνια νησιά. Ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἐπικείμενη ἐκδοσὴ βιβλίου: Ἡ Κρητικὴ διασπορὰ (1645-1797). Εἰδικὴ πραγματεία γιὰ τὴν Κρητικὴ διασπορὰ καὶ τὰ κύματα μετακινήσεων μὲ τομὲς, καταρχὰς τὴν περίοδο τοῦ Κρητικοῦ Πολέμου (1645-1669), μὲ ἀφορμὴ τὴν περίοδο τῆς βενετικῆς κυριαρχίας στὸ Regno di Morea, τὰ

γεγονότα της αποτυχημένης προσπάθειας ανακατάληψης των Χανίων (1692), κι ακόμη μετά το 1715, καθώς και κάποια μέλη οικογενειών της τρίτης γενιάς επίσης, μεμονωμένως, μετακινούνται έως το έτος 1797. Όπου κατατίθενται τα στατιστικά στοιχεία του όλου της κρητικής μετανάστευσης στα νησιά του Ιονίου, ακόμη την Πελοπόννησο και τους άλλους χώρους υποδοχής (Δαλματία-Ιστρία, Βενετία Terra Ferma), καθώς και την παρουσία και τον ρόλο που διεδραμάτισαν, από την πρώτη έως και την τρίτη γενιά. Καρπός μακρόχρονης και επίπονης έρευνας, επεξεργασίας του τεκμηριωτικού υλικού, μεγάλης συνθετικής εργασίας. Εστιάζοντας στο θέμα του συνεδρίου, με βάση το ανέκδοτο πηγαϊκό αρχαιολογικό υλικό από το Archivio di Stato di Venezia και το Ιστορικό Αρχείο Κυθήρων, η αναφορά της εισήγησης θα είναι αποκλειστικά για τα Ιόνια νησιά (Κέρκυρα, Ζάκυνθο, Κύθηρα). Αντλείται από την κατατεθειμένη στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης, δημοσίευτη διδακτορική διατριβή μου: Μαρία Γ. Πατραμάνη, Οι Κρητικοί πρόσφυγες στα Κύθηρα (1645-1797), Ρέθυμνο 2005, τ. Α', ειδικά, από την «Εισαγωγή», σσ. 25-36, όπου δίνονται τα στοιχεία της παρουσίας των κρητικών προσφύγων, ως επήλυδος πληθυσμιακής μονάδας, στο σύνολο του πληθυσμού ενός εκάστου νησιού. 15 24 Ρηγάκου, Τένια Πρόσφυγες ζωγράφοι και έργα κρητικής τέχνης στο Ιόνιο στο β' μισό του 17ου αιώνα. Προβλήματα της έρευνας Τα Ιόνια νησιά λόγω της γεωγραφικής τους θέσης αποτέλεσαν ενδιάμεσο σταθμό στις μετακινήσεις ζωγράφων και έργων τέχνης μεταξύ Κρήτης και Βενετίας. Ιδιαίτερα μετά τον Κρητικό Πόλεμο (1669), μεγάλος αριθμός έργων μεταφέρεται από την μεγαλόνησο στα Ιόνια νησιά και κορυφώνεται η μετακίνηση κρητικών ζωγράφων. Οι κρητικοί ζωγράφοι της διασποράς συνέβαλαν ουσιαστικά στην καλλιτεχνική άνθιση που παρατηρείται στα Ιόνια το β' μισό του 17ου και τον 18ο αιώνα και επηρέασαν καθοριστικά την εξέλιξη της ζωγραφικής στον επτανησιακό χώρο. 25 Συγκέλλου, Ευστρατία Εγκαταστάσεις μεταναστών στον χώρο του Ιονίου κατά τον όψιμο Μεσαίωνα Ο χώρος του Ιονίου δοκιμάστηκε κατά την περίοδο του όψιμου Μεσαίωνα από την αστάθεια που επέφεραν οι συχνές πολεμικές συγκρούσεις και οι ρευστές πολιτικο-οικονομικές συνθήκες, αλλά και φυσικά αίτια, όπως η επιδημία του Μαύρου Θανάτου με τις επανεμφάνισεις της. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα η μετακίνηση και ανακατανομή του πληθυσμού υπήρξε αναπόφευκτη. Τα Ιόνια νησιά έγιναν αποδέκτες «φυγάδων» κυρίως από την Ήπειρο, και από την Πελοπόννησο (μετά το β' μισό του 15ου αι.). Στην παρούσα ανακοίνωση περιγράφεται το φαινόμενο της μετανάστευσης στο Ιόνιο κατά την συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. 26 Τόμπρος, Νίκος Μετοικεσίες Αχαιών στα Επτάνησα την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης: Η περίπτωση της οικογένειας Ι. Παπαδιαμαντόπουλου Λίγο πριν την έναρξη του ελληνικού απελευθερωτικού Αγώνα αρκετές υπήρξαν οι επιφανείς οικογένειες Πατρινών που μεταφέρθηκαν μυστικά στα Επτάνησα, προκειμένου να αποφύγουν τις αρνητικές συνέπειες της επικείμενης εξέγερσης. Στις συγκεκριμένες οικογένειες συγκαταλέγονταν αυτές των Λόντου, Καλαμογδάρτη, Παπαδιαμαντόπουλου, οι οποίες εγκαταστάθηκαν στη Ζάκυνθο. Αποτέλεσμα αυτών των μετοικεσιών ήταν να συγκεντρωθούν -έως τον Απρίλιο του 1821- μόνο στο λοιμοκαθαρτήριο της Ζακύνθου περισσότερα από 6.000 άτομα, τα οποία στο σύνολό τους προέρχονταν από επαναστατημένες περιοχές της Πελοποννήσου. Η παρούσα μελέτη εξετάζει αυτές τις μετοικεσίες που σημειώθηκαν προς τα Επτάνησα το πρώτο διάστημα της Επανάστασης, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της στην οικογένεια του Ι. Παπαδιαμαντόπουλου. Η συγκεκριμένη οικογένεια παρέμεινε στη Ζάκυνθο για μεγάλα χρονικά διαστήματα έως και το τέλος της Επανάστασης. Το ελάχιστο διασωθέν αρχαιολογικό υλικό, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται οι επιστολές που αντάλλαξε ο Ιωάννης με τη σύζυγό του Ελένη την περίοδο 1821-1826, δίνει τη δυνατότητα στους ερευνητές να κατανοήσουν και να

σκιαγραφήσουν τη διαβίωση Αχαιών «προσφύγων» στα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα κατά τη διάρκεια της Επανάστασης. 27 Χατζηγιάννου, Μαρία Χριστίνα Μια ανάγνωση της ιστορίας του Ιονίου μέσα από το πρίσμα της μετανάστευσης Εναρκτήρια ομιλία 16 ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ 1 Αργυρού, Έφη – Λάζαρη, Σεβαστή, Δρ. Ιστορίας Πανεπιστημίου Σορβόνης, ΕΑΠ, efargyrou@hotmail.com & sevlazari@gmail.com Πληθυσμιακές μετακινήσεις στη Λευκάδα: μια διαχρονική επισκόπηση του φαινομένου 2 Βλάσση, Δέσποινα, Φιλολόγος-Ερευνήτρια, despinavl@yahoo.com Η εποίκηση της Κεφαλονιάς μετά τον τρίτο βενετοτουρκικό πόλεμο ως παράγοντας ανακατάταξης του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού του νησιού 3 Γιαρένης, Ηλίας, Αναπληρωτής Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου, Τμήμα Ιστορίας, yarenis@ionio.gr Μετακινήσεις και εγκαταστάσεις στην Κέρκυρα μετά την άλωση του 1204: ανίχνευση πεδίου 4 Γιαννουλοπούλου, Γιαννούλα, Καθηγήτρια ΕΚΠΑ, ΤΙΓΦ, giannoulor@ill.uoa.gr Επτανησιώτικες διάλεκτοι και βενετσιάνικη διάλεκτος την εποχή της Βενετοκρατίας: η επιρροή των μετακινήσεων από και προς τη Βενετία στις γλωσσικές και κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της γλωσσικής επαφής 5 Δημοπούλου, Ρουμπίνη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια ΕΚΠΑ, ΤΙΓΦ, roudim@ill.uoa.gr Λόγιοι ταξιδιώτες της Δύσης διαπλέουν το Ιόνιο (15ος - 16ος αι.) 6 Δουκάκης, Κωνσταντίνος, Δρ. Ιστορίας Ιονίου Πανεπιστημίου, Διδάσκων ΕΑΠ και Πανεπιστημίου Πατρών, ksd1979@ionio.gr Η μετανάστευση Μαλτέζων στο Ιόνιο Κράτος: μια ιστοριογραφική προσέγγιση 7 Δρακούλη Αθανασία, Μεταδιδάκτωρ ΤΙΓΦ, Διδάσκουσα Πανεπιστημίου Κρήτης, drakoulia@gmail.com Φιλοπρόοδες δράσεις διδασκάλων της Ιταλικής που μετακινούνται στα Επτάνησα κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα: οι περιπτώσεις του Λουδοβίκου Ιγνάτιου Μαρτζώκη στη Ζάκυνθο και του Pelagio Saverio da Malta στην Κεφαλλονιά 8 Ζαφειράτου, Θεοδώρα, Δρ. Ιστορίας, Προϊσταμένη ΓΑΚ - Αρχείων Ν. Κεφαλληνίας, theozaf@windowslive.com Πολιτογραφίες ξένων υπηκόων στο Ιόνιο Κράτος (1815-1864) 9 Καρδάμης Κώστας, Επίκουρος Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, kardamis@ionio.gr Οι μετοικεσίες ως παράγοντες διαμόρφωσης της μουσικής των Ιονίων Νήσων 10 Καρύδης, Σπύρος – Τζιβάρα, Παναγιώτα, Εκπαιδευτικός, Διδάκτωρ Ιστορίας, ΕΚΠΑ - Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια ΔΠΘ, Τμήμα Ιστορίας-Εθνολογίας, karydissp@yahoo.gr & ptzivara@yahoo.gr Κρήτες πρόσφυγες στην Κέρκυρα. Τα τεκμήρια των Αρχείων Νομού Κέρκυρας 11 Κολυβά, Μαριάννα, Καθηγήτρια Ιονίου Πανεπιστημίου, Τμήμα Αρχαιολογίας-Βιβλιοθηκονομίας, mkolyva@ionio.gr Ritrovandosi quella isola deserta et quasi in tuto abandonata. Μέτοικοι, έποικοι, "stradiotti" και πρόσφυγες στη Ζάκυνθο (μέσα 15ου αι. - μέσα 16ου αι.) 17 12 Κουρκουμέλης, Νικόλαος, Δρ. Ιστορίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, nikoskk2@otenet.gr Εγκαταστάσεις Σουλιωτών στην Κέρκυρα το πρώτο τέταρτο του 19ου αι. 13 Λάππα, Δάφνη, Δρ. Ιστορίας Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Φλωρεντίας, Διδάσκουσα ΕΚΠΑ, daphne.lappa@gmail.com Εβραίοι πρόσφυγες από την Κρήτη στη Ζάκυνθο και η συγκρότηση του εβραϊκού γκέτο της Ζακύνθου 14 Λεοντσίνης, Γεώργιος, Ομότιμος Καθηγητής Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας, ΕΚΠΑ, gleon@primedu.uoa.gr Ιόνια νησιά: εποχική μετανάστευση και Ελληνική Επανάσταση - τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα ως μελέτη περίπτωσης (περίπου από τις αρχές του 18ου αιώνα έως το 1827) 15 Μοσχονάς, Νίκος, Ομότιμος Διευθυντής Ερευνών ΕΙΕ/ΙΒΕ, Πρόεδρος ΚΜΙ, nimo@eie.gr Το φαινόμενο της μετοικεσίας στην Κεφαλονιά τον όψιμο Μεσαίωνα: διερεύνηση μιας πραγματικότητας 16 Μοσχόπουλος, Γεώργιος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών, georgiosmoschoroulos@gmail.com Πρόσφυγες από την Κρήτη στην Κεφαλονιά κατά τον 17ο αιώνα 17 Μπίρταχας, Στάθης, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής ΑΠΘ, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, staebirtachas@yahoo.gr Μετανάστευση και διδασκαλία στα Ιόνια

Νησιά κατά το α' ήμισυ του 17ου αιώνα: Ο Θεόφιλος Κορυδαλέας στην Κεφαλονιά και στη Ζάκυνθο 18 Παγκράτης, Γεράσιμος, Καθηγητής ΕΚΠΑ, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Διευθυντής ΠΜΣ «Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία και Κλασική Παράδοση», gragratias@isll.uoa.gr Πληθυσμιακές Μετακινήσεις στον χώρο του Ιονίου Πελάγους: ζητήματα τυπολογίας, μεθοδολογίας και πηγών 19 Παπαδάμου, Χρυσοβαλάντης, Δρ. Ιστορίας Πανεπιστημίου Κύπρου, valparadamou@hotmail.com Κύπριοι πρόσφυγες στα Ιόνια νησιά μετά τον βενετοτουρκικό πόλεμο του 1570-71. Οι περιπτώσεις των οικογενειών Brachimi, Stambali και Carer 20 Παπαϊωάννου, Αναστάσιος, Δρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, trapaioa@yahoo.gr Ηπειρώτες στη Βενετοκρατούμενη Κέρκυρα: Ο Κώδικας της Παναγίας των «Ξένων» ως πηγή πληροφοριών 21 Πάρδος, Αντώνης, Ερευνητής του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, arardos@eie.gr Δεκαέξι βενετικοί κατάλογοι επιδομάτων στους πρόσφυγες του Χάνδακα (Κέρκυρα-Ζάκυνθος, 1670- 1682). Γενικές προσεγγίσεις 22 Παταπίου, Νάσα, Ιστορικός-Ερευνητρια. Επιστημονικός συνεργάτης Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, npatariou@cytanet.com.cy Αρχαικές μαρτυρίες για εγκατάσταση Κυπρίων στα Ιόνια νησιά (16ος -17ος αι.) 18 23 Πατραμάνη, Μαρία, Δρ. Ιστορίας, Διευθύντρια του Πειραματικού Γενικού Λυκείου Ηρακλείου, mariaPATRAMANI64@gmail.com Η Κρητική διασπορά (1645-1797): επικείμενη έκδοση βιβλίου. Βραχύ Σημείωμα για τις πληθυσμιακές μετακινήσεις κρητικών προσφύγων στα Ιόνια νησιά 24 Ρηγάκου, Τένια, Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Εφορείας Αρχαιοτήτων Κέρκυρας, trigakou@gmail.com Πρόσφυγες ζωγράφοι και έργα κρητικής τέχνης στο Ιόνιο στο β' μισό του 17ου αιώνα. Προβλήματα της έρευνας 25 Συγκέλλου, Ευστρατία, Επίκουρη Καθηγήτρια Βυζαντινής Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, syngellou@gmail.com Εγκαταστάσεις μεταναστών στον χώρο του Ιονίου κατά τον όψιμο Μεσαίωνα 26 Τόμπρος, Νίκος, Λέκτορας Πολιτικής Ιστορίας, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, tomprosnikolaos@gmail.com Μετοικεσίες Αχαιών στα Επτάνησα την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης: Η περίπτωση της οικογένειας Ι. Παπαδιαμαντόπουλου 27 Χατζηιωάννου, Μαρία-Χριστίνα, Διευθύντρια Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, marstina@eie.gr Μια ανάγνωση της ιστορίας του Ιονίου μέσα από το πρίσμα της μετανάστευσης

http://www.isll.uoa.gr/fileadmin/isll.uoa.gr/uploads/Anakoinoseis/66Programma_Synedrioy.pdf